

Prof. dr hab. Ewa Piechurska-Kuciel
Instytut Językoznawstwa
Uniwersytet Opolski

Recenzja pracy doktorskiej

mgr Anny Borkowskiej,

Senior learners' in-classroom willingness to communicate in English,
napisanej pod kierunkiem dr hab. Joanny Rokity-Jaśkow, prof. UP

Proces starzenia się, często związany z utratą elastyczności poznawczej, stanowi przedmiot intensywnych badań mających na celu łagodzenie negatywnych następstw tego mechanizmu za pomocą edukacji, ćwiczeń fizycznych czy rekreacyjnych. Wśród czynników stymulujących utrzymanie rezerw poznawczych często wymienia się posługiwanie się językami obcymi. Nabycie takich umiejętności łączy się z rozwijaniem rezerw poznawczych pomimo upływu lat, zapewniając zdrowe starzenie się (Nijmeijer et al., 2021). Stąd też, już na samym początku recenzji należy wnosić, że praca p. Borkowskiej dotyczy jak najbardziej właściwie dobranej tematyki badawczej, która od jakiegoś czasu domaga się głębszej analizy z punktu widzenia potrzeb starzejącego się społeczeństwa, jak i niewystarczającej wiedzy w tym zakresie.

Recenzowana dysertacja, licząca 280 stron, została napisana w języku angielskim. Zawiera ona pięć rozdziałów, z których trzy pierwsze stanowią część teoretyczną, czwarty – empiryczną, zaś ostatni – podsumowanie i implikacje. Do tego dołączono słowniczek skrótów, bardzo bogatą bibliografię zawierającą ponad 300 pozycji, obszernie załączniki z kwestionariuszami i ćwiczeniami oraz streszczenie w języku polskim i angielskim.

We Wstępie Autorka nakreśla cel pracy, którym jest zbadanie gotowości komunikacyjnej w j. angielskim, jak i jej związek z innymi (bliżej nie zdefiniowanymi) zmiennymi u polskich seniorów. W celu głębszego zrozumienia natury gotowości

charakteryzującej wiek trzeci, pragnie też zidentyfikować czynniki, które mogą mieć na nią wpływ. Zatem, mamy to do czynienia z szerokim zakresem badawczym, który stanowi duże wyzwanie dla Doktorantki.

W części teoretycznej (str. 13-133) znajdujemy analizę podstaw teoretycznych badanych zjawisk—specyfiki trzeciego wieku i gotowości komunikacyjnej w j. obcym. Rozdział I zawiera charakterystykę (jak nosi tytuł) uczniów trzeciego wieku. Jest to bardzo bogata część pracy, z której jasno wynika, że Autorka rozprawy fascynuje się tą tematyką. Z dużą swobodą przedstawia specyfikę tej grupy wiekowej, zarówno z punktu widzenia funkcjonowania biologicznego, społecznego, jak i poznawczego czy emocjonalnego. Skupia się także na omówieniu modeli adaptacyjnych starzejącego się mózgu. Jednakże w tym wartko napisanych rozdziale uderza kilka niespójności. Z niezrozumiałych względów jego tytuł odnosi się do uczniów, zaś uczenie się jest jednym z omawianych aspektów funkcjonowania seniorów. Ponadto, wprowadzenie sekcji 5 poświęconej wpływowi akwizycji języka drugiego na neurokognitywne starzenie się wydaje się bardziej odpowiednie dla kolejnego rozdziału, gdyż następująca po niej sekcja stanowi kontynuację poprzedniej tematyki (dot. ogólnej charakterystyki seniora, z uwzględnieniem stereotypów związanych z wiekiem). Czytanie utrudnia brak sekcji zbiorczej z rzeczową konkluzją; zamiast niej znajdujemy krótkie streszczenie, które tak naprawdę nim nie jest, gdyż zawiera kilka zdań uogólnienia, nie koniecznie związanych z treścią rozdziału. Uwaga ta dotyczy wszystkich pozostałych rozdziałów.

Rozdział II bezpośrednio dotyczy podstaw teoretycznych uczenia się języka obcego przez osoby starsze. Właściwe omówienie koncepcji uczenia się przez całe życie, jak i Uniwersytetu Trzeciego Wieku dopełnia analiza terminologii właściwej dla danej tematyki, którą stanowi andragogika, geragogika i pokrewne terminy. Stąd właściwe było przejście do zdefiniowania glottogeragogiki, jak i specyfiki seniora-ucznia języka obcego. W tej sekcji znalazła się część dedykowana motywacji w wieku trzecim wraz z przeglądem badań. Uzupełniono ją solidnym omówieniem oczekiwań seniorów uczących się języka obcego wobec ich nauczycieli, jak i kursów językowych. Rozdział zawiera też sekcję poświęconą rekomendacjom do nauczania seniorów. W moim przekonaniu wiele z tych informacji, takich jak nakreślenie repertuaru właściwych zachowań nauczyciela i jego rola, winno się znaleźć w końcowym rozdziale dysertacji. To samo tyczy się podsekcji traktującej o udanym starzeniu się, która powinna zostać przeniesiona (do Rozdziału I). Jednak sekcja ta zawiera także wartościowy przegląd badań, w dużej mierze polskich, z zakresu glottodydaktyki.

Celem Rozdziału III jest przedstawienie zjawiska gotowości komunikacyjnej w języku obcym. Autorce udało się właściwie przedstawić rozwój badań, poczynając od pierwszych prac nad gotowością w języku rodzimym, jak i późniejszych, dotyczących języka obcego. Zawarto tu także omówienie modelu heurystycznego gotowości, który może posłużyć do badania związków między gotowością a czynnikami środowiskowymi i wewnętrznymi. W następnej części Autorka przedstawia badania nad gotowością, dzieląc je na wcześniejsze i późniejsze. Rozumiem, że podstawą podziału jest konceptualizacja gotowości jako cechy (badania ilościowe) oraz stanu—w ujęciu dynamicznym (badania jakościowe). Rozdział został sprawnie napisany; moim głównym zastrzeżeniem jest sama prezentacja badań, których nie powiązano tematyką, a jedynie typem schematu badawczego. Ostatnia sekcja rozdziału zawiera opis związku gotowości z komunikacją, w którym znajdujemy teoretyczne omówienie motywacji w nauce j. obcego, które zapewne bardziej zasadnie powinno się znaleźć w Rozdziale II. Niestety, nie do końca wiadomo jaki jest związek między motywacją a gotowością, podobnie z radością z uczenia się j. obcego.

Rozdział IV, empiryczny, zawiera opis badań nad gotowością komunikacyjną przeprowadzonych wśród studentów Uniwersytetów Trzeciego Wieku. W moim przekonaniu zawarte w nim opisy pięciu niezależnych badań, które, według Doktorantki, złożyły się na jeden projekt, były samodzielnymi całościami. Badania nr 2, 3, i 4 nie tyle traktować można jako badania jakościowe, ale jako niezależne badania w działaniu (*action research*), ze względu na ich małą skalę i przeprowadzane interwencje, zaś badania 1 i 5 (ilościowe) warto było scalić. Ponadto, objaśnienie schematu badawczego znacznie bardziej zyskałoby na przejrzystości przy przeprowadzeniu jednego badania w działaniu na większą skalę, w którym diagnoza i przeprowadzane interwencje złożyłyby się zrozumiąłą całość, nie wymagając dodatkowej ogólnej dyskusji. Bezspornie jednak należy przyznać, że przeprowadzenie owych pięciu badań wśród seniorów z różnych Uniwersytetów Trzeciego Wieku w dobie pandemii wymagało od Autorki umiejętności, dydaktycznych, organizacyjnych i analitycznych.

W Rozdziale V, końcowym, znajdujemy omówienie wyników całościowych oraz implikacji pedagogicznych. Prezentację tę poprowadzono w sposób rzeczowy, w odniesieniu do innych badań. Moja jedyna uwaga dotyczy wyciągania zbyt daleko idących wniosków na podstawie jedynie badań korelacyjnych czy jakościowych. Nie mniej, Autorka w większości świadoma jest ograniczeń swoich badań, zaś proponowane implikacje pedagogiczne są właściwe, tym bardziej, że wiele z nich zawarto w Rozdziale II.

Przedstawioną mi do recenzji pracę oceniam pozytywnie. Wśród jej licznych **zalet** pragnę wymienić te najważniejsze. W swojej rozprawie Doktorantka wykazuje się następującymi zaletami:

- podjęcie tematu istotnego z punktu widzenia obecnych potrzeb społecznych, które wiążą się z potrzebą edukacji starzejącego się społeczeństwa w dobie globalizacji,
- przedstawienie szerokiego spektrum badań empirycznych i hipotez naukowych, ogniskujących się na charakterystyce psychospołecznej seniorów,
- podjęcie próby analizy ilościowo-jakościowej gotowości komunikacyjnej w j. obcym oraz specyfiki procesów uczenia się w wieku trzecim,
- osobiste zaangażowanie dydaktyczne Doktorantki, które pozwoliło na przekazanie bardzo osobistego obrazu nauczania i uczenia się języka angielskiego u polskich seniorów,
- bardzo bogata bibliografia.

Powyższe kwestie pozwalają na stwierdzenie, iż Autorka w większości wykazała się kompetencjami formalnymi i merytorycznymi umożliwiającymi poprawną prezentację założonych w temacie treści, w ramach powszechnie przyjętych paradygmatów poznawczych, zaś wywód Jej został zorganizowany w sposób właściwy rozprawom akademickim.

W moim mniemaniu pracę charakteryzują dwie główne **słabości**. Przede wszystkim, bogactwo rozdziałów teoretycznych wymaga solidnej syntezy, której tu bardzo brakuje, zwłaszcza w odniesieniu do uzasadnienia części badawczej. Do niej właśnie odnosi się moje drugie zastrzeżenie. Została ona opisana dość chaotycznie, co w rezultacie prowadzi do trudności w wyciąganiu wniosków, których solidnego omówienia tu także nie znajdujemy. Nie mniej, ogólne wnioski dotyczące nauczania j. obcego u osób w wieku trzecim wydają się jak najbardziej logiczne i zasadne.

Redakcja pracy oraz jej strona językowa nie przedstawiają żadnych zastrzeżeń. Pojawiają się jedynie drobne uchybienia, takie jak zapis nazwiska Gardener/Gardner (s. 39), czy Tomaszewska (s. 48).

Moje powyższe uwagi i zastrzeżenia nie umniejszają mojej pozytywnej oceny końcowej pracy, którą uważam za wartościową i zasługującą na uznanie ze względu na jej nietuzinkowy zakres badawczy. Autorka wykazuje się bardzo dobrą znajomością tematyki związanej z główną treścią rozprawy. W moim głębokim przekonaniu dydaktyczny, a zarazem osobisty wymiar pracy stanowi jej największy walor. Zatem moje zastrzeżenia nie umniejszają mojej pozytywnej oceny przedstawionej do recenzji rozprawy. W konsekwencji

stwierdzam, że dysertacja doktorska pani mgr Anny Borkowskiej, *Senior learners' in-classroom willingness to communicate in English*, spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim w aktualnie obowiązujących przepisach określonych w Ustawie z dn. 20 lipca 2018—Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz.1668 ze zm.). Wobec tego wnioskuję o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Opole, 15 marca 2022

